

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОГО ВЕКТОРА УКРАЇНИ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ ТА КРАЇН ОТП

Проаналізовані окремі аспекти поточного стану економіки України та країн основних торговельних партнерів (ОТП). Запропоновані рекомендації стосовно дій для подальшого її розвитку. Розглянуто вплив зміни зовнішнього вектора України на економіку країни та країн ОТП. Серед головних термінових завдань уряду виокремлені питання збалансування зовнішнього сектору економіки, зокрема розробка стратегії ефективного вирішення проблеми зовнішнього боргу, прийняття заходів із переорієнтації торговельних операцій з російського ринку на європейський.

The aspects of current status of economy of Ukraine and countries of basic trade partners are analyzed. Recommendations are offered in relation to actions for its development. The results of influence of change external vector of Ukraine on the economy are considered. Among the main urgent tasks of government the separated questions of balancing of external sector of economy are considered, in particular development of strategy of effective decision of problem of external debt, acceptance of actions on change of trade operations from the Russian market to European one. It is indicated, that without introduction of strategy of effective decision of problem of external debt long-term stagnation expects Ukrainian economies and its possible crash. One of major directions of report of balance of payments is positive trade balance. The government of Ukraine until now did not doing redirection trade operations from the Russian market on European one, although and shortened in 2014 negative balance of balance of trade. Misbalance of financial system as result the incompetent policy of Ukrainian government and NBU was resulted in the panicky removal by the clients of banks deposit and sharp growth of demand on foreign currency. Inflation expressly synchronously begins to grow in a month after the duty increase of course of dollar. But inflation can have a multiplicity effect, when its growth, on the set time, will be directed only by an own dynamics. Inconsistency of actions of government and NBU results that money in place of assistance to renewal of economy get to the speculative market and allow to get income separate, near to government oligarchs.

Ключові слова: євроінтеграція, зовнішній борг, механізми забезпечення внутрішньої стабільності, валютний курс.

Key words: eurointegration, external debt, exchange rate.

На теперішній час накопичено багато питань щодо подальшого розвитку економіки України. Відповіді на основні макроекономічні питання не є простими [1–5] і потребують додаткового дослідження. Питання розв'язання проблеми зовнішнього боргу детально розглянуто О. Бланшаром, питання збалансування територіально-галузевого розвитку країни розглянуто В.М. Глушковым. Геополітичні питання розвитку світової економіки досліджували А. Гржебін, Ж. Карло та С. Паоло.

Вплив агресії з боку Росії та останні події на світовому фінансовому ринку відчуються у поточному стані економіки України. Останні вибори до Верховної ради не дали остаточної відповіді стосовно Європейського вибору України. У цих умовах першочерговим завданням, що стоїть перед Урядом та НБУ, є стабілізація української економіки шляхом реформування.

Серед головних питань, від відповіді на які залежить подальший напрям розвитку економіки, є як суто економічні, так і фінансові:

— чому при падінні ціни на нафту на світовому ринку ціни на паливо в Україні не змінюються відповідно (з урахуванням курсу іноземної валюти), а іноді мають протилежний тренд;

— чому національний банк не виконує своєї головної функції — не сприяє ціновій стабільності;

— чому кошти, направлені на рефінансування банків, використовуються для спекулятивних операцій на валютному ринку;

— чому повторюється минула ситуація — банки наближені до влади нарощують надприбутки більш швидкими темпами;

— чому банки (і НБУ) та їх власники не несуть ніякої відповідальності за свої дії щодо знищення економіки України;

— чому уряд стимулює зuboжіння населення за рахунок підвищення тарифів і зменшення пенсій (яке в основному вплине на найбідніші верстви населення), а не за рахунок податкової реформи та введення податку на капітал (загальносвітова практика);

— чому уряд системно знищує освіту та охорону здоров'я замість проведення дійсної податкової реформи;

— хто винен у тому, що не відбулося своєчасної переорієнтації торговельних операцій із російського ринку на європейський;

— чому при достатньому зменшенні від'ємного сальдо поточного рахунку не вдалось стабілізувати курс національної валюти тощо.

Що відбулося за період з часів прийняття рішення стосовно євроінтеграції:

- почали змінюватися торговельні потоки;
- результатом стало падіння ВВП в Україні (рис. 1);
- частково спрацювали санкції проти дії російській загрози;

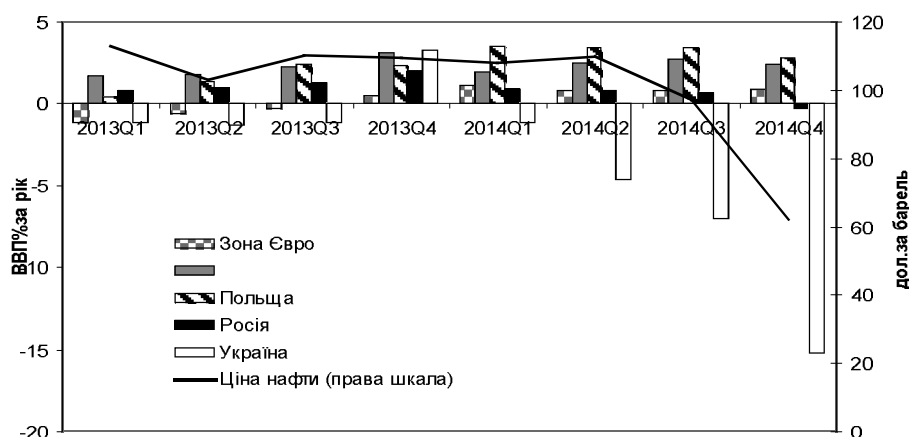

Рис. 1. Динаміка річної зміни ВВП окремих країн та цін на нафту сорту Brent [6; 7]

— відбулося різке падіння цін на нафту на світовому ринку, яке мало подвійний ефект. З одного боку, знизилась собівартість витрат на виробництво та транспортування, а з іншого — ціни на паливні товари в Україні не знизились, що дозволило певним про-шаркам олігархів заробити надприбутки;

— падіння цін на нафту поступово змінює структуру світової економіки;

— в Україні почався черговий процес перерозподілу власності за рахунок різкого збільшення грошової маси та розкручування інфляційної спіралі, падіння курсу національної валюти.

Дивним нелогічним фактом поточного моменту є те, що від падіння світових цін на нафту найбільше постраждала Україна, навіть більше ніж Росія.

Однією з найголовніших проблем української економіки, з якою пов'язано багато інших, є залежність України від зовнішнього боргу: за останні десять років накопичено більш ніж сто мільярдів додаткового зовнішнього боргу (гроші, які не пішли в економіку). Україна опинилась серед тих країн, які щорічно мають повертати кількість боргу більшу, ніж вона може отримати від зовнішніх кредиторів (рис. 2).

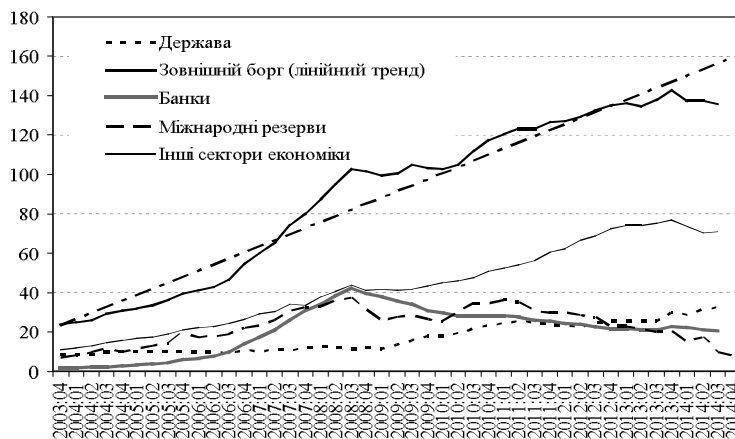

Рис. 2. Квартальна динаміка складових зовнішнього боргу України, млрд дол. США [6; 7]

Без запровадження стратегії ефективного вирішення проблеми зовнішнього боргу Україну очікує багаторічна стагнація економіки і можливий дефолт. Одним із найважливіших напрямів зведення платіжного балансу є позитивне сальдо торговельного балансу. Уряд України досі не прийняв заходів із переорієнтації торговельних операцій з російського ринку на європейський, хоча і скоротив у 2014 році від'ємне сальдо торговельного балансу (рис. 3–5).

Новий кредит МВФ в основному піде на розрахунки (погашення попередньої заборгованості) з боргами. Але без кредитів МВФ, які дозволять перекредитуватися, запобігти дефолту неможливо.

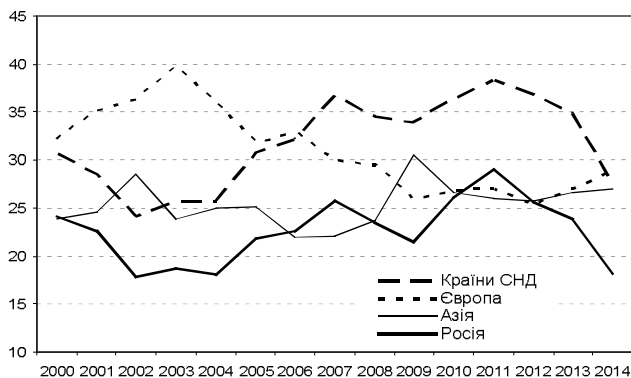

Рис. 3. Частка окремих країн у торговому експорті України, % [8]

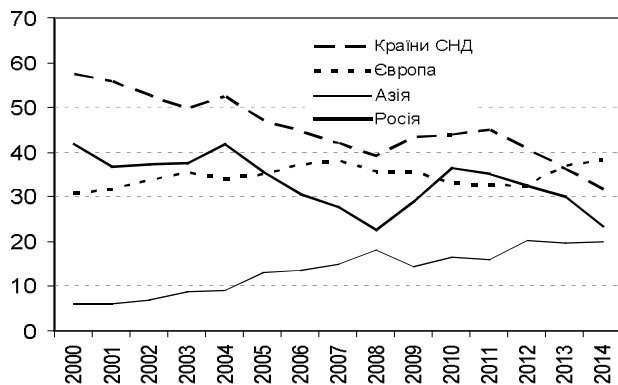

Рис. 4. Частка країн у торговому імпорті України, % [8]

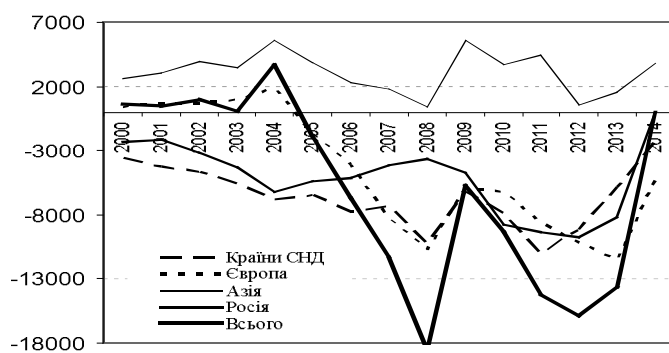

Рис. 5. Торгівельний баланс України у розрізі країн-партнерів, млн дол. США [8]

Іншою за важливістю є проблема стабілізації банківського-фінансового ринку. Розбалансуванню фінансової системи сприяла некомпетентна політика НБУ стосовно регулювання банківської системи, що призвело до панічного зняття клієнтами коштів із банків та різкого зростання попиту на іноземну валюту.

Безперечно головну роль відіграла невміла політика НБУ закриття багатьох банків за короткий період часу.

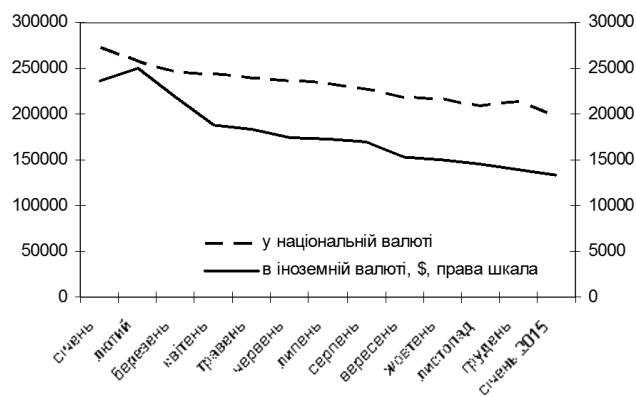

Рис. 6. Динаміка повернення депозитів вкладниками (у гривнях та доларах), млн одиниць [7]

Таким чином, на панічній настрої населення, який спричинив відтік коштів із банківської системи, вплинули два фактори: одночасна ліквідація та введення тимчасової адміністрації до великої кількості банків і різке зростання курсу долара США (рис. 6; 7).

Відтік депозитів із банківської системи почався у зв'язку з ліквідацією низки банків. Населення почало хвилюватися за свої гроші. НБУ заявив, що «прискорення інфляції відбувалось як за рахунок підвищення адміністративно регульованих цін та тарифів внаслідок проведення непопулярних, але необхідних реформ, так і через знецінення обмінного курсу гривні відносно долара, яке за січень—жовтень 2014 року становило 58,9 %» [8].

Але це не відповідає дійсності (рис. 7). Дані свідчать, що інфляція є наслідком падіння курсу національної валюти.

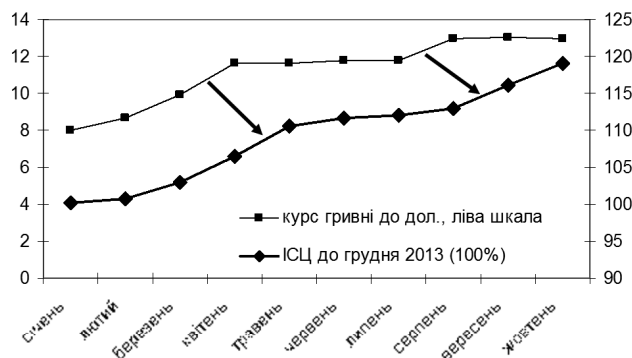

Рис. 7. Динаміка курсу гривні до долара та ІСЦ з початку 2014 року [7]

Інфляція чітко синхронно починає зростати за місяць після чергового підвищення курсу долара (рис. 8). Але інфляція може мати мультиплікативний ефект, коли її зростання на певний час буде спрямоване тільки власною динамікою.

У своїй політиці рефінансування НБУ, як і раніше, надає переваги певним банкам, при цьому не враховуючи інтереси держави. Для того щоб запобігти спекуляції банків на валютному ринку, необхідно створити механізм прозорого рефінансування українських банків.

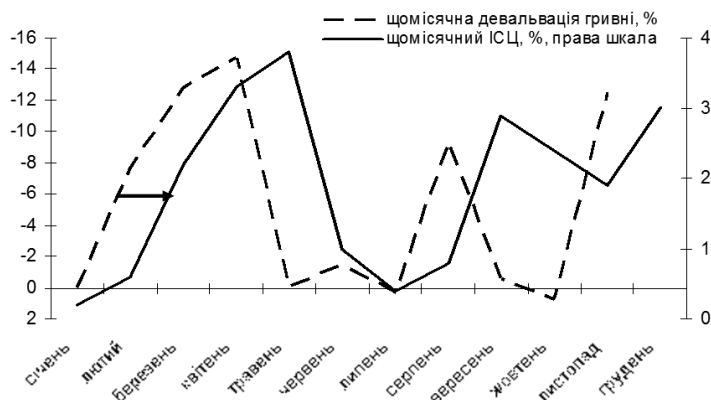

Рис. 8. Інфляція в Україні у 2014 р. спричинена хибною монетарною політикою НБУ, спостерігається чітке місячне запізнення [7]

Неузгодженість дій НБУ та КМУ призводить до того, що грошові кошти замість сприяння відновленню економіки потрапляють на спекулятивний ринок і дозволяють отримувати надприбуток окремим, близьким до влади, банківським групам (ситуація майже повторює ту, що була при Януковичі). Цього не може бути без сприяння, зокрема з боку НБУ. Кореляція даних щомісячної монетарної звітності за період 1993–2014 рр. свідчить, що на курс гривні відносно дол. США готівка має найбільший вплив (табл. 1). Але взагалі курс зростає у результаті неконтрольованої емісії грошей НБУ.

Таблиця 1

Кореляція показників грошової маси (розробка авторів на основі джерела [7])

	Курс грн.	M0	M1	M2	M1-M0	M2-M1
Курс грн.	1					
M0	0,862597	1				
M1	0,855059	0,998495	1			
M2	0,839658	0,996028	0,998051	1		
M1-M0	0,835856	0,988741	0,995459	0,994423	1	
M2-M1	0,825215	0,991349	0,993775	0,99879	0,990877	1

Так, за повідомленням НБУ українські банки у 2014 році заробили на валютних операціях більш ніж 4,5 млрд грн, тоді як фінансовий результат їх діяльності склав 52,966 млрд грн збитків. Тож банки працювали не на економіку. З них 2,7 млрд грн

заробили два банки. Найбільше заробив на валютних операціях Промінвестбанк – «дочка» російського державного «Внешекономбанку» – близько 1,4 млрд грн. На другому місці – Приватбанк (близько 1,3 млрд грн).

Зниження курсу гривні призведе до зубожіння населення і, можливо, чергового соціального вибуху, адже середньомісячна заробітна плата в Україні, у перерахунку на долари, знизилася до кризового рівня 2006 р. (рис. 9). Хоча згідно з обіцянками з програми президента у 2020 році в Україні «валовий внутрішній продукт (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, який розраховує Світовий банк, підвищиться до 16 000 дол. США» [10].

Відповідно до повідомлення Євростата [11] найнижчий рівень мінімальної заробітної платні серед країн ЄС на 1 січня 2015 року зафіксовано у Болгарії – 184 євро, що у п'ять разів більше, ніж аналогічна в Україні [12]. В Україні середня заробітна плата у грудні 2014 року склала 4012 грн (при курсі 19,225 грн за євро).

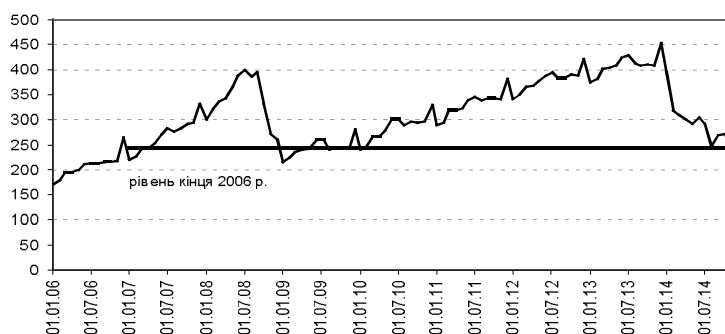

Рис. 9. Динаміка середньомісячної заробітної плати перерахованої по курсу дол. США [7]

Остаточні проблеми українській економіці Національний банк створив підвищивши у листопаді 2014 року облікову ставку з 12,5 % до 14 %, з 06.02.15 облікова ставка встановлена 19,5 % річних, а з 4 березня – 30 %. Спочатку НБУ розкрутив інфляцію, а потім вирішив сприяти черговому перерозподілу майна працюючих підприємств за рахунок доведення їх до банкрутства. Підвищуючи ціну кредитних ресурсів, НБУ завжди досягав однієї мети – падіння індексу промисловості (а в Україні промисловість має значну частку у структурі ВВП) (рис. 10). Аналіз зв'язку динаміки індексу промислового виробництва та облікової ставки НБУ протягом 2005–2014 рр. (рис. 10) дозволяє стверджувати, що ставка вище за 18 % річних не є сприятливою для зростання промисловості.

І хоча дехто сумнівається у корисності економіки, побудованої на принципах планування управління кредитними ресурсами [1; 2; 12; 13], досвід багатьох країн, які розвивають економіку, свідчить про протилежне.

На відміну від НБУ, ЄЦБ та ФРС під час зростання кризових явищ в економіці стимулюють економіку кредитними ресурсами, знижуючи відсотки по кредитах (табл. 2) [9].

У результаті реальна відсоткова ставка на період стабілізації стає від'ємною, що дозволяє стимулювати, зокрема, переробну промисловість. Відновлення виробництва своєю чергою призведе до зростання процентних доходів банків і зростання їх прибутку, при цьому забезпечивши населення робочими місцями. Україна є лідером з падіння курсу національної валюти серед європейських країн (табл. 2), а також із рівня зростання інфляції.

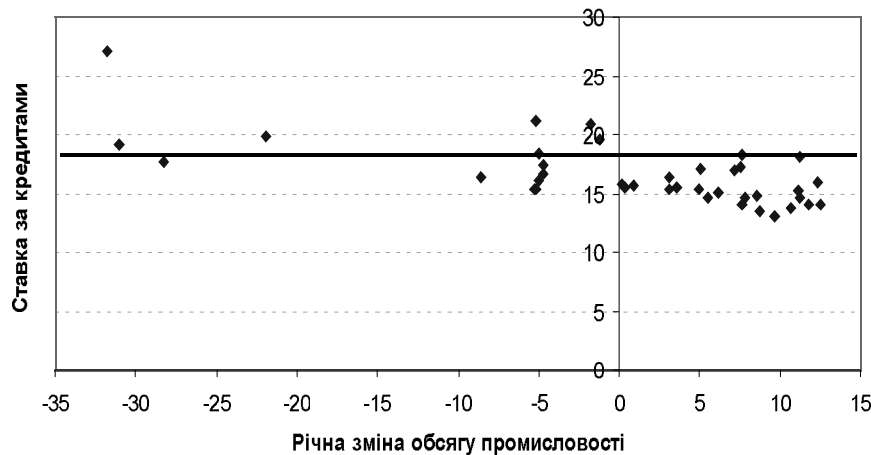

Рис. 10. Діаграма зв'язку динаміки річної зміни індексу промислового виробництва та облікової ставки НБУ у відсотках протягом 2005–2014 рр. [7]

Неузгодженість дій НБУ та КМУ призводить до того, що грошові кошти, які надаються банкам у вигляді рефінансування, замість сприяння стабілізації економіки попадають на спекулятивний ринок і дозволяють отримувати надприбуток окремим, близьким до влади, банківським групам. Цього не може бути без сприяння, зокрема, з боку НБУ.

Рекомендації уряду та НБУ:

- стабілізація банківської системи України на сучасному етапі розвитку вимагає впровадження більш гнучкого управління курсом гривні та зваженого підходу до визначення відсоткової ставки, яка буде сприяти відновленню виробництва;
- необхідно розробити більш гнучку програму управління зовнішньою заборгованістю;
- НБУ необхідно проводити незалежну грошово-кредитну політику, яка буде сприяти відновленню неінфляційного економічного зростання та підвищенню життєвого рівня населення;
- на курс гривні необхідно впливати відповідно до пріоритетів підвищення конкурентоспроможності економіки з урахуванням інфляційних загроз;
- необхідне вдосконалення методів регулювання діяльності банків в Україні, зокрема переглянути значення економічних нормативів регулювання. Адже ефективність банківського регулювання залежить від того, наскільки чітко визначені завдання, що стоять перед відповідними регулятивно-наглядними органами;
- прискорити прийняття заходів щодо переорієнтації торгівельних операцій із російського ринку на європейський;
- необхідно запровадити жорсткий контроль за обігом коштів між учасниками ринку з метою використання коштів для потреб економіки та інвентаризувати всі майнові права суб'єктів господарської діяльності. На шляху до вирішення цього питання були б корисні положення, які покладено в систему «ОГАС» [2] стосовно координації рішень різних гілок влади щодо реформування економіки.

Таблиця 2

Макроекономічні показники окремих країн

	Ріст ВВП 2 кв. 2014, % рік	Баланс поточного рахунку, % ВВП, 2014	Промисловість, зростання за рік, %, грудень 2014	Курс валюти до дол. США, 5.01.15	Курс валюти до дол. США, 5.01.14	Девальвація за рік, %	Інфляція, січень 2015, % за рік	Бюджетний дефіцит, % від ВВП, 2014	Ставка по кредитам, міжбанк, 3 міс., %
Франція	0,1	-1,4	0,6	0,9	0,73	-18,9	-0,4	-4	0,04
Німеччина	1,3	6,8	0	0,9	0,73	-18,9	0	0,4	0,04
Греція	-0,3	0,5	-4,2	0,9	0,73	-18,9	-2,8	-3,5	0,04
Італія	-0,3	1,2	0,1	0,9	0,73	-18,9	-0,2	-3,3	0,04
Іспанія	1,2	0,4	2,2	0,9	0,73	-18,9	-1,1	-5,6	0,04
Чехія	2,5	0,2	7,3	24,8	19,9	-19,8	0,1	-1,8	0,33
Естонія	2,4	-0,5	7,6	0,9	0,73	-18,9	-1,3	-0,3	0,04
Латвія	2,3	-0,9	-0,5	0,9	0,73	-18,9	-0,4	0	0,26
Литва	3,3	-1,7	1,2	0,9	0,73	-18,9	-1,5	-1,9	0,18
Угорщина	3,9	2	4,8	277	226	-18,4	-1,4	-2,9	2,10
Польща	3,3	-1,2	1,7	3,75	3,04	-18,9	-1,3	-3,5	1,61
Словенія	2,9	5,5	3,3	0,9	0,73	-18,9	-0,4	-4	0,04
Словаччина	2,5	0,6	0,6	0,9	0,73	-18,9	-0,4	-2,7	0,04
Туреччина	2,1	-6	4,6	2,56	2,21	-13,7	7,5	-2,5	10,30
Україна	-4,6	-5,6	-17,9	23,8	9,99	-58,0	28,5	-6	30
США	2,6	-2,5	4,8	1	1	0,0	-0,1	-2,8	0,27
Японія	-0,1	0,2	-2,6	120	102	-15,0	2,4	-7,9	0,10
Великобританія	3,2	-4,2	0,5	0,66	0,6	-9,1	0,3	-4,5	0,53
Китай	7,5	2	7,9	6,27	6,14	-2,1	0,8	-2,9	4,90
Євросона	0,7	2,3	-0,2	0,9	0,73	-18,9	-0,3	-2,6	0,04
Росія	0,8	3,3	1	61,9	36,1	-41,7	15	0,4	18,40
Аргентина	0	-0,9	-2,1	8,74	7,88	-9,8		-2,7	22,50

Джерело: The Economist, 5 березня 2015 року

1. *Бланшар О.* Макроэкономика: учебник / О. Бланшар. – М.: Изд. дом. Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. – 671 с.; 2. *Глушков В.М.* Макроэкономические модели и принципы построения ОГАС / В.М. Глушков. – М.: Статистика, 1975. – 160 с.; 3. *Гржебин А.* Экономическая политика / А. Гржебин. – М.: ТЕРА, 1995. – 239 с.; 4. *Карло Ж.* Геоэкономика. / Ж. Карло, С. Паоло – М.: AdMarginem, 1997. – 208 с.; 5. *Домрачев В.М.* Формування монетарної політики в Україні: монографія / В.М. Домрачев. – К.: Видавництво «Логос», 2012. – 467 с.; 6. Світовий банк [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org>. – Дата звернення: 2015 р.; 7. Національний банк України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. – Дата звернення: 2015 р.; 8. Державна служба статистики [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>. – Дата звернення: 2015 р.; 9. The Economist [electronic resource]. – Mode of access: <http://www.economist.com> – Date of appeal: 05.05.2015; 10. Президент України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; 11. Евростат (eurostat) [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics; 12. Українська правда [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2015/02/26/7031313/>; 13. Аграрный журнал [електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.agriacta.com/misc/ukraine-credit-2015-03-09>.